

creatief met klei

De Standaard, Geert Sels, 04-01-2007

Met het puikje van het acteurstalent in de lage landen neemt Johan Simons de moeder van alle tragedies onder handen. En toch werkt het maar met mate.

“Het loopt af zoals het beschikt is”, zegt Iphigeneia, helemaal in het begin van de Oresteia . Eigenlijk heeft ze geen recht van spreken. Ze hoort dood te zijn, en zelfs niet zomaar eventjes. Haar leven hebben de Grieken indertijd ingeruild tegen een stevige bries die hen naar Troje kon blazen. Aeschylus situeert zijn trilogie tien oorlogsjaren later, als de vloot terug thuiskomt in Argos en de keten van wraak zich voltrekt. Al die tijd is Iphigeneia als een slecht verteerde maaltijd op de maag blijven liggen. In de regie van Johan Simons duikt ze steeds weer op als een vervelende oprisping. Het is een onwerkelijk universum dat Simons hier etaleert. Doden spitsen hun oren als ze hun naam horen en roeren hun mondje mee. Ze herhalen stukken zinnen of imiteren gebaren van de levenden. De grenzen tussen dood en leven zijn doorlaatbaar. Het verleden is niet afgesloten en behoudt zijn impact op het heden. Begin en einde van het stuk zijn echo’s van elkaar: dit wereldbeeld is cyclisch. Eigenlijk staan de hoger vermelde woorden van Iphigeneia net ter discussie in de Oresteia . Aeschylus, de vroegste van de grote tragedieschrijvers, schreef het werk in 458 voor Christus. Een boeiend tijdperk, een scharniermoment tussen de mythologische wereld (waarin de wil van de goden wet was) en de rationele wereld (die het begin van de Atheense democratie inluidde).

oervertelling

Een regisseur die een beetje levenswijsheid en metier heeft opgebouwd, wil zich vroeg of laat met deze uitgebreide oervertelling meten. Johan Simons doet dat nu al voor de tweede keer. Als artistiek leider van Toneelgroep Hollandia regisseerde hij het stuk in 1995 in een kerk in het Zeelandse Veere. Ondanks de wereldse doeleinden ademde de ruimte nog volop zijn sacrale sfeer. Een steil oplopende balk verbond hemel en aarde. Tussen de goden en de stervelingen was er vlot doorgaand verkeer. In die eerste versie speelde Simons volop het rituele karakter van de tragedie uit. Hij deed daarvoor een beroep op de bestaande compositie van de Griek Iannis Xenakis. Dat was zijn dionysische versie, met het koor als leverancier van zangen.

herkenbaar

Daarmee vergeleken is zijn huidige versie een apollinische. Ze is beheerster en verloopt meer via het woord. Het traditionele Griekse koor is er niet eens meer bij. De koorteksten zijn verspreid over de verschillende personages (dood/levend), wat de beleving een stuk herkenbaarder maakt. De originele functie van het koor, namelijk de vertegenwoordiging van de maatschappij, komt aan bod via de spelopstelling. De handeling speelt op een centraal platform, waarrond langs beide kanten het publiek is geschikt. Deze Oresteia is een erg tekstuele en vormelijke versie. Met de tekstcomponent, die vrij dominant is in het eerste deel, komen de acteurs goed weg. Hier staat dan ook het puikje van het verzamelde acteertalent van de lage landen. Na Opening night is dit de tweede samenwerking tussen NT Gent en Toneelgroep Amsterdam. Wat een genoegen om Pierre Bokma, Hans Kesting, Marieke Heebink en Chris Nietvelt nog eens op onze podia aan te treffen.

De eerste vormelijke ingreep brengt ordening in de voorstelling. Op het speelvlak staat een glazen huis, waarvan in elk van de drie delen een compartiment wordt weggenomen. In het eerste deel wandelen de goden er via een catwalk naartoe, om van buiten de stolp het menselijk bedrijf gade te slaan. Of ingrijpend te sturen. Ze zien hoe Klytaimnestra (Marieke Heebink) en haar minnaar Aigisthos (Hans Kesting) de teruggekeerde legerleider Agamemnon van kant maken. Naarmate de glazen kooi verkleint, verwerft de mens meer vrijheid, maar minder dekking. Goden en mensen komen meer op elkaars terrein. Het is een pracht van een beeld, helder en eenvoudig, om de hele overgang van mythos naar logos weer te geven. Maar vanaf het tweede deel wordt de voorstelling danig gecompliceerd door een tweede vormelijke ingreep die weinig fortuinlijk is.

In dat tweede deel vinden we de dode Agamemnon bijgezet op een grafheuvel. Pierre Bokma is volledig met klei ingesmeerd, als was hij een standbeeld. Het is een ingreep die een zekere vormdwang opdringt en vaak tot amechtige handelingen leidt. Met veel gedoe en weinig inhoudelijke meerwaarde brengen de nabestaanden een hoofdafdruk in de smurrie aan. Als ze hun haren in een toefje overeind punten, lijken ze wonderbaarlijk op de Teletubbies. Het moet een ongewenst neveneffect zijn dat de tragische afwikkeling pijnlijk ontluistert. Nochtans wreekt in het tweede deel Orestes (Aus Greidanus Jr) zijn vader, door Klytaimnestra en Aigisthos te doden. In de kleilaag (tiens, je kunt er ook borsten mee boetsen) besmeuren de stervelingen zich beduidend meer dan de goden.

Die staan in het derde deel nog waardig overeind, als het speelvlak is omgevormd tot een glibberige piste waarop je amper staande blijft. De drie wraakgodinnen die Orestes belagen, worden door Athena (Chris Nietvelt) overruled. In plaats van bloedwraak introduceert ze het wettelijk recht. Een eindeloze reeks vergeldingen

komt tot stilstand. De jaaroverzichten vol zinloos geweld en rouwmemorialen indachtig, is het allesbehalve een slecht idee om dit stuk over samen leven opnieuw te ensceneren. Het acteerwerk haalt constant een hoog niveau en de makers hebben een duidelijke visie op het stuk in gedachten. Ik vrees alleen dat ze uitgegleden zijn over de klei die ze zelf verspreid hadden.